

RUBAN MARIYA
Mykolaiv

THE DEFINITION OF VOLUNTEERING

It is necessary to define the basic concepts to conduct a comprehensive study of the history of the volunteer movement. The author analyzes the historical, legislative sources and different scientific views in the context of the formulation of the concept of volunteerism. The author also offers its own scientific view of the definition.

Key words: volunteer work, volunteer movement, volunteer, concept definition.

МАРИЯ РУБАН
г. Николаев

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ ВОЛОНТЕРСТВА

Для проведения комплексного исследования истории развития волонтерского движения, необходимо дать определение основным понятиям. Автор статьи анализирует исторические, в том числе законодательные источники в контексте формулировки понятия волонтерства. Также автор предлагает собственный взгляд на определение понятия.

Ключевые слова: волонтерство, волонтерское движение, волонтер, понятие, определение.

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2016

УДК 94(477)«1920-1930»-054.57

ОЛЬГА ТРЕТЯКОВА
м. Миколаїв
olga-tretyakova@mail.ua

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ СІЛЬСЬКИХ РАД ХЕРСОНСЬКОГО ОКРУГУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті на основі архівних та інших джерел розглядається процес створення та діяльності польських національних адміністративно-територіальних одиниць Херсонського округу. Зокрема, розглядаються причини, що спонукали органи радянської влади до проведення національного районування; аналізуються нормативні документи, в яких розкриваються основні принципи виділення національних районів та сілрад; прослідковується процес утворення в Херсонському окрузі польських національних та змішаних сільських рад, подано критичну оцінку їх діяльності.

Ключові слова: польська національна меншина, коренізація, адміністративно-територіальна реформа, національне районування, сільська рада.

Україна є багатонаціональною державою, де проживають різні етнічні групи населення, серед яких важливе місце займають поляки. Наукове дослідження життя польського населення в радянській Україні зумовлено необхідністю нового осмислення історії, об'єктивного вивчення взаємовідносин держави і польської меншини Південної України. Картина вітчизняної історії не може бути повноцінною без регіональних досліджень, які дозволяють визначити як загальні, так і специ-

фічні особливості історичного розвитку окремих українських земель. Науково важливим і неоднозначним є період 20-30-х років ХХ століття, коли радянська влада по-новому намагалася розв'язати національне питання. Основою владної політики щодо національних меншин стало національно-територіальне районування та політика «коренізації» в УСРР.

Означена проблема залишається молододослідженою темою в українській історіографії.

В цьому напрямку працюють історики І. Балуба, Т. Єременко, Б. Чирко, О. Калакура, Л. Якубова [1, 13, 15] та ін. В їх наукових розвідках історія польського населення розглядається в загальнореспубліканському масштабі, тому автор статті ставить за мету розглянути з власної точки зору особливості розвитку польської національної меншини Херсонщини в міжвоєнний період.

Згідно з даними Всесоюзного перепису населення на території Півдня УСРР проживало 23368 осіб польської національності. В Херсонському окрузі нараховувалося 4474 чол. польської національності, що становило 34,8% усього населення. Найбільша їх кількість проживала в Чаплинському районі (1696 чол.) – села Преображенка, Павлівка, Новокиївка, Григорівка, Білоцерківка; Снігурівському районі (1366 чол.) – село Киселівка; Херсонському районі (490 чол.) – село Цареводар та в місті Херсоні (502 чол.) [9, 6].

У Великопетиському районі поляки проживали в селах Костянтинівка та Миколаївка, в Нижньосірогозькому – села Косаківка, Новопетрівка, Верхні Торгаї та на хуторі Вікторівка.

Важливим напрямком політики коренізації стало створення національних районів, селищних і сільських рад. Національні сільські ради створювались відповідно до постанови РНК УСРР від 29 серпня 1924 року «Про виділення національних районів і рад», яка затверджена 4-ю сесією ВУЦВК 8-го скликання (15–19 лютого 1925 р.), де обговорювалася доповідь Центральної адміністративно-територіальної комісії «Про низове районування». В доповіді, зокрема, зазначалося: 1) З метою наближення радянської влади до населення і зміцнення низового радянського апарату, негайно провести роботу по розширенню мереж сільрад шляхом відокремлення від сільрад усіх населених пунктів, які мають тисячу і більше жителів, а для національних меншин – 500 жителів. 2) Йдучи назустріч інтересам широких трудящих мас із національних меншин і надання їм права і можливості розвивати свою культуру і мову, визнати за необхідне проводити і надалі роботу по організації окремих національних районів і сільрад... [14, 70].

Таким чином, була зменшена попередня норма кількості населення, необхідна для створення національних сільських рад – з тисячі до п'ятисот чоловік. При створенні національних сільрад враховувався не лише національний склад населення, але і його побажання, тягіння тієї чи іншої територіальної одиниці до районного центру.

16 вересня 1924 р. ЦКНМ затвердила інструктивний лист «Про виділення однорідних в національному відношенні адміністративно-територіальних одиниць в місцевостях проживання польського населення», який і започаткував підготовчу роботу по виділенню польських сільрад і районів [9, 61–62]. Інструкція визначала, що польські національні райони можуть виділятися з населених пунктів з абсолютною перевагою польського населення, ті ж пункти, де такої переваги нема, повинні залишатися в складі загальних адміністративно-територіальних одиниць із забезпеченням відповідного представництва польських трудящих мас у низових радянських органах. Що ж до сільрад з виключно польською людністю, то вони ставали національними після їхньої формальної реєстрації.

Створюючи національні сільські ради, більшовики сподівалися за короткий відтинок часу схилити національні меншини на свій бік, зробити їх слухняним знаряддям власної політики, перевиховати на засадах комуністичної ідеології. Створення сільських національних рад було свого роду показовим засобом, за допомогою якого більшовицьке керівництво хотіло продемонструвати світові, як радянська влада дбає про національні меншини і селянство.

У 1925–1926 роках, після проведення певної підготовчої організаційної роботи, розпочалося створення польських національних сільських рад. На Півдні УСРР перша національна польська сільська рада створена 1 березня 1926 року [4, 185] в Киселівці Снігурівського району, з населенням 1551 чол., з яких 1476 – поляки, 75 – українці [7, 132].

До складу сільської ради входило 22 члени, з яких 20 – поляки, 1 – українець та 1 – німець. Головою сільради став П. Й. Зубович, а секретарем – М. А. Мирошніченко. Члени сільської ради розподілялися по секціях та

займалися чітко встановленим колом своїх обов'язків. Так до земельно-адміністративної секції входили: П. Зубович, П. Лянзберг, К. Вишневський, П. Петровський, І. Штейнберг; фінансово-податкової – Й. Хмелевський, Г. Каша, Й. Марковський, І. Петровський, М. Вишневська; культурної та допомоги громадським організаціям – А. Гринкевич, М. Гринкевич, І. Подвойський, Ф. Лянзберг, М. Шутовський [3, 292]. Діловодство велось польською мовою.

У Мелітопольському окрузі діяло 3 польські національні сільські ради, організовані протягом 1926–1927 рр. – Костянтинівська сільська рада Великопетиського району, Косаківська та Новопетрівська сільські ради Нижньосірогозького району [6, 18].

Згідно з постановою Президії ВУЦВК з 15 серпня по 15 жовтня 1927 року в Україні під керівництвом спеціально створеної комісії на чолі з Секретарем ВУЦВК Буценко було призначено огляд роботи польських сільських рад. В постанові зазначалося, що цей огляд роботи має колосальне і суто політичне значення. Його завдання, в основному, зводилися до того, щоб підсумувати досвід роботи, порівняно молодих ще польських сільрад, а також зосередити увагу польського населення на питаннях радянського економічного та культурного будівництва, практичного здійснення національної політики партії і радянської влади. [12, 49]. Під час цієї кампанії було обстежено 136 польських сільських рад, в тому числі і на Півдні УСРР.

Костянтинівська сільська рада Великопетиського району обслуговувала один населений пункт. Там проживало 765 поляків, які володіли польською мовою, але вже з домішками російсько-українського акценту. До складу сільради входило 8 членів, за національністю всі поляки, а за соціальним положенням – бідняки та середняки [11, 7].

Новопетрівська сільська рада Нижньосірогозького району об'єднувала 2 населених пункти – село Новопетрівку та селище Вікторівку. Там нараховувалося 635 чол. населення, з яких 622 – поляки. Склад сільради обраний у лютому 1927 року, до неї увійшло 7 осіб, за національністю – всі поляки, за соціальним станом – середняки та бідняки. Розмовна мова населення – польська, але не літературна, а

змішана з українсько-російським акцентом [11, 10].

Косаківська сільська рада Нижньосірогозького району обслуговувала 3 населених пункти – село Косаківку та селища Воронцовку та Манчжурію з кількістю населення 946 чол., з яких 290 – українці, 108 – росіяни і 551 – поляки [11, 10].

Миколаївська сільська рада в 1927 році вважалася змішаною. Вона об'єднувала 2 населених пункти з населенням 2493 чол., з яких 1150 – поляки. Саме тому польське населення прагнуло створення національної сільради. Це відмічали члени комісії під час її обстеження: «Старі традиції польської культури не зжиті і є тенденції домогтися застосування до них директивних розпоряджень з національного питання» [11, 9].

Свою роботу сільські ради проводили в плановому порядку, обговорювали питання внесені в план і виносячи постанови про практичне запровадження їх в життя. План ґрунтувався на директивах партії та питаннях загального характеру, що впливали з життя села: про зниження цін, про землеустрій, про загиблий урожай, про підручники для шкіл, про посівну кампанію тощо [11, 9]. Члени сільських рад розподілялися по комісіям: адміністративно-санітарній, фінансово-господарській, земельній та культурно-освітній [11, 7].

Важливими напрямками роботи сільських національних рад, спрямованими на поліпшення соціально-економічного становища національних меншин, стали: організація землевпорядкування на селі, розвиток сільськогосподарської і кредитної кооперації, організація агропомоги та розвиток культурно-просвітніх закладів – шкіл, сільбудів, хатчиталень тощо.

У процесі обстеження в роботі сільрад виявлені певні недоліки. Плани роботи хоч і були, однак часто не виконувалися. Постанови сільради носили формальний характер без практичної реалізації у повсякденному житті. Ні президія, ні члени сільрад перед виборцями не звітували, загальні збори виборців проводилися рідко. Комісії національних сільрад працювали недостатньо. Серйозним недоліком роботи національних сільрад було те, що в багатьох випадках діловодство велось

російською або українською мовами. Перехід на рідну мову ускладнювався через відсутність кваліфікованих працівників сільрад (голів, секретарів, виконавців та ін.), а також через неврегульованість мовних відносин з районними виконавчими комітетами, які в окремих випадках відмовлялися приймати навіть протоколи засідань сільрад рідною мовою.

Для поліпшення роботи національних сільрад перед державними органами висувалися завдання по підбору і підготовці кадрів для них, які б знали мову і побут місцевого населення. З цією метою організовувалися спеціальні курси, зокрема міжрайонні курси секретарів сільрад.

У підсумках проведеного обстеження визначено найкращі польські сільські ради. До них потрапила і Киселівська польська сільрада Снігурівського району Херсонського округу. Як нагороду за те, що є «справжнім організатором господарського та культурного життя» сільрада отримала радіоприймач [12, 5].

На території Півдня УСРР станом на 1929 рік, діяло 5 польських сільських рад. У Снігурівському районі Херсонського округу – Киселівська сільська рада, Великолепетиському районі – Костянтинівська та Миколаївська сільські ради та в Нижньосірогозькому районі – Косаківська та Новопетрівська сільські ради.

Значна частина польського населення проживала в змішаних, у національному відношенні, сільських радах. Згідно постанови 2-ї Всеукраїнської оргнаради, змішаними радами мали вважатися такі, де співвідношення двох найбільш численних національностей, які проживали на терені однієї ради співвідносилися за пропорцією 1:1 або 1:2. У всіх змішаних радах обслуговування, як по діловодству так і різні зовнішні атрибути – вивіски, постанови, штампи, оголошення, мусили складатися на двох мовах. У всіх останніх містечках та селах, де не було національних рад, однак національне населення проживало компактною масою, рада виділяла з числа представників населення національних меншин уповноваженого для їх обслуговування [5, 68].

У Херсонському окрузі змішані національні сільські ради: в Херсонському районі – Цареводар, у Чаплинському районі – Преображенка, Павлівка, Новокиївка, Григорівка, Білоцерківка.

В Григорівській змішаній сільській раді станом на 1926 рік проживало 2457 чол. населення, з яких 747 – поляки та 1710 – українці. Преображенська сільська рада об'єднувала 3233 чол., з яких 649 – поляки та 2584 – українці. В Новокиївській сільській раді проживало 3372 чол, з яких 163 – поляки, 2862 – українці та 347 – росіяни [7, 123, 126, 129]. В Цареводарі Херсонського району нараховувалося 2056 чол. населення, з яких 1338 – українці та 718 – поляки [7, 170].

Особливих комісій, що обслуговували національні меншини при змішаних сільських радах, не існувало. Постанови сільської ради на національній мові не друкувалися, діловодство велося виключно українською мовою. Херсонська окружна комісія нацменшин в ЦКНМ повідомляла, що українське населення недружелюбно ставиться до польських культурно-просвітницьких закладів, причиною чого є розмови про те, що кошти, які витрачаються на польські школи та політпросвітні установи могли використовуватися українцями (Преображенка, Цареводар) [8, 52].

У Мелітопольському окрузі змішану вважалася Верхньоторгаївська сільська рада, яка обслуговувала один населений пункт та 2405 чоловік населення, з яких поляків – 892, а українців – 1513. До складу сільради входило 25 осіб, з яких 11 – польської національності [10, 130].

Таким чином, незважаючи на певні недоліки в роботі польських сільських рад на Півдні УСРР були створені умови для нормального існування польського населення, розвитку його культури, зростання політичної й громадської активності. Це зміцнювало довір'я поляків до радянської влади, яка, в свою чергу, була вкрай зацікавлена в створенні широкої мережі національних сільських рад, через які на практиці втілювала більшовицьку політику радянзації національних меншин.

Список використаних джерел

1. Балуба І. А. Проблеми культурно-освітнього розвитку польської національної меншини в Україні в 20–30-ті рр. ХХ ст. / І. А. Балуба // Посвіт. — 1999. — № 2(23). — С. 10–12;
2. Всесоюзний перепис населення 1926 року. — Т. XIII. — М.: ЦСУ СРСР, 1929. — 464 с.
3. Державний архів Миколаївської області (далі — ДАМО). — Ф. Р-1554. — Оп. 1. — Спр. 100. — 312 арк.
4. ДАМО. — Ф. Р-1554. — Оп. 1. — Спр. 101. — 302 арк.

5. ДАМО. — Ф. Р-985. — Оп. 1. — Спр. 1277. — 255 арк.
6. Державний архів Херсонської області (далі — ДАХО). — Ф. Р-2. — Оп. 1. — Спр. 1404. — 197 арк.
7. ДАХО. — Ф. Р-2. — Оп. 1. — Спр. 1422. — 285 арк.
8. ДАХО. — Ф. Р-2. — Оп. 1. — Спр. 1432. — 49 арк.
9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ). — Ф. 413. — Оп. 1. — Спр. 6. — 113 арк.
10. ЦДАВОУ. — Ф. 413. — Оп. 1. — Спр. 132. — 157 арк.
11. ЦДАВОУ. — Ф. 413. — Оп. 1. — Спр. 315. — 12 арк.
12. ЦДАВОУ. — Ф. 413. — Оп. 1. — Спр. 318. — 230 арк.
13. Єременко Т. Поляки в Україні / Т. Єременко, Б. Чирко, О. Калакура // Віче. — 1993. — № 2. — С. 119—130.
14. Итоги работы среди национальных меньшинств Украины. К 10-й годовщине Октябрьской революции. По материалам ЦК национальных меньшинств при ВУЦИК, 1927. — Харьков : Изд-во ЦКНМ при ВУЦИК, 1927. — 109 с.
15. Якубова Л. Д. Національно-культурне життя етнічних меншосте України (20–30 роки): коренізація та депортація / Л. Якубова // УІЖ. — 1998. — № 6. — С. 22—35; 1999. — № 1. — С. 41—55.

ОЛНА ТРЕТЯКОВА

Mykolaiv

FEATURES AND ESTABLISHMENT OF POLISH NATIONAL RURAL COUNCILS KHERSON COUNTY INTERWAR PERIOD

On the basis of archival and other sources considered process of creation and activity of polish national administrative units Kherson district. In particular, examines the reasons that prompted the soviet authorities power to a national zoning; analysis of regulatory documents that reveal the basic principles of allocation of national districts and village councils; traced the formation of the district Kherson polish national and mixed village councils are given a critical assessment of their activities.

Key words: polish minority indigenization, administrative-territorial reform, indigenization, village council.

ОЛЬГА ТРЕТЬЯКОВА

г. Николаев

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛЬСКИХ НАЦИОНАЛЬНЫХ СЕЛЬСКИХ СОВЕТОВ ХЕРСОНСКОГО ОКРУГА В МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В статье на основании архивных и других источников рассматривается процесс создания и деятельности польских национальных административно-территориальных единиц Херсонского округа. В частности, рассматриваются причины, побудившие органы советской власти к проведению национального районирования; анализируются нормативные документы, в которых раскрываются основные принципы выделения национальных районов и сельсоветов; прослеживается процесс образования в Херсонском округе польских национальных и смешанных сельских советов, подано критическую оценку их деятельности.

Ключевые слова: польское национальное меньшинство, коренизация, административно-территориальная реформа, национальное районирование, сельский совет.

Стаття надійшла до редколегії 12.11.2016